

Sámenissonat, «árbevierru» ja veahkaválddi hámit

RAUNA KUOKKANEN

Sámeservodagas gullá dávjá nana sámenissoniid dahje matriárrkaid birra (omd. Aikio 1999, Lukkari 1999). Nugo mángga eará eamiálbmotservodagas, sámeservodaga nissoniin lea historjjálaččat leamaš dihtolágan dássearvosas sajádat almmáiolbmuiguin. Dán «árbevirolaš dásseárvu» lea mihtilmas sohkkabeliid rollaid, bargguid ja eallinbiriid symmetriija ja dievasmahttin (Bäckman 1982). Sohkkabeliid gaskkas ii lean hierarkija, vaikko barggut ledjege dávjá juohkašuvvan almmá- ja nisnonolbmuid bargguide. Nugo sámi dutki Louise Bäckman cealká: Servodagas, mas ceavzin lea čadnon bivdui, lea čielggas, ahte juohkehaš sohkkabealis beroškeahtá jugit bargguid ja ahte bargjuohku lei dahkkon dan mielede mii lei enanemus praktihkalaš (Bäckman 1982: 148). Dás čuovui ahte sámi nisnonolbmot ledje ieččanast ja sis lei váldi dihto surggiin eallimis, nugo ruktuiguilevaš ja priváhta eallimis ja muhtimin maiddái ekonomalaš biirres. Árbevirolaččat eandallitge boazodoalus nisnonolbmot dábaláččat mearridedje bearraša ekonomijjas (Bäckman 1982, Solem 1970, Sámi Institutihtta 1979, Valkeapää 1998).

Vaikko sámenissona árbevirolaš váldi ja nana sajádat servodagas sáhtti doallat deavása muhtin olbmuid buohta ain otnábeavvi, lea goit dárbu guorahallat ášši dárkileappot. Nugo earáge eamiálbmogiid servodagain, koloniála ja patriarkála historjá lea hábmen ja rievvdadan maiddái sámeservodaga. Sámeservodaga moderniseren eandallitge 1950–logu beallemtutu rájies lea rievvdadan árbevirolaš vuigiid ja dábiid ja dávjá lea patriarkála ideologijiat čuvvon servodatalaš nuppástusaid (Balto 1997). Patriarkála jurddášánvuogit ja daid čuovvu lágat leat rievvdadan árbevirolaš sohkkabeallierollaid ja -doaimmaid mánggaláhkai. Dan sáhtti oaidnit ovdamearkka dihtii dálá struktuvrralaš sierraarvosášvuodas árbevirolaš ealáhusaim (Joks 2001, Sára 2003, Sára (doaim.) 2002, 2003).

Louise Bäckman mielede sámeservodaga ii sáhte gohčodit matriarkálan

28

(Bäckman 1982). Jorunn Eikjok fas oaiivvilda, ahte oainnut nana sámenissoniid ja matriarkála sámeservodaga birra, leat 1970–logu sámelihkadusa ráhkadan myhtat, maid ulbmilin lei earuhit sámiid váldoservodagain ja sin kultuvrrain. Eikjok mielas sámi lihkadussii lei dábaláš gitta 1980–logu loahpa rádjái deattuhtit ahte sámenissonat eai lean vuolušuvvon steammaláhkai go davvirihkkalaš nissonat ja ahte sámeservodagas nissonat leat dássearvosáččat almmáiolbmuiguin (Eikjok 2000). «Nana sámenissonat» ja «matriarkála sámeservodaga» leat nappo leamaš vuogit hukset positiivvalaš earáláganvuodas sámiid ja davvirihkkaid gaskii, mii dárbbasuvvuvi sámiid servodathuksemis ja ovddideamis.

Dán artihkkala ulbmilin lea rahpat ságastallama sámenissoniid navdojuvvon dássearvosas sajádaga birra veahkaválddi hámiid bokte. Nubbim váldo-ulbmilin lea giddet fuomášumi dasa, mo «árbevierru» geavahuvvo čilget dihto doaimbavuigiid, albmánemiid ja veahkaválddi hámiid. Artihkal ii fála nu ollu vástádušaid, muhto baice ulbmilin lea buktit ovdan muhtin guovddás gažaldagaid, maid galgá čielgadat dárkileappot empirialaš dutkamušaid vehkiin.

Artihkkalis guorahalan vuostazehttin muhtin eahpenjuolgga dahje symbolalaš veahkaválddi vuigiid, maiguin geahččalit ráddjet sámenissoniid politihkalaš oassástima. Nuppádassii suokkardan muhtin sámi servodagas ovdanboahhtán čilgehusašid seksuála veahkaválddi birra. Ulbmilin lea nappo árbevieruid dárkilut guorahallan eamiálbmot-feministalaš perspektiivvas: Go hállat árbevieruin, leago sáhka duodaid árbevieruin vai vugin, mainna stivre dihto olmmošjoavkkuid servodagas, nappo symbolalaš ja struktuvrralaš veahkaválddis? Nugo eará eamiálbmotnissonat leat buktán ovdan, lea dehálaš fuomášit mo historjá lea rievvdadan árbevieruid ja ahte mii dutkat kritihkalaččat mo árbevieru geavahuvvo ja man várás. Árbevieru ii leat goassige almmá viidat historjjálaš ja politihkalaš konteavsta (haga), muhto seammás mii galgat atnit mielas, ahte árbevieru dahje kultuvrra ii sáhte sivahtit dalle go servodaga hástalusaid dahje váttisvuodaid ruohttasat leat eará sajis ja eambo mánggabearlagat go dávjá jurddásiit.

Veahkaváldi nissoniid vuostá sámeservodagas lea hui unnán dutkojuvvon fáddá. Sámiid iešgovva lea guhká leamaš «ráfi álbmoh», nugo boahat ovdan earret eará Sámi soga lávlagis. Maiddái muhtin dutkit leat ovddidan dákkár oainnuid (gč. Lehtola 1994, Lehtola 2000, gč. Nickul 1970). *Amnesty*

29

Sam Liehtala 1: 2008

International organisasuvnna mielede veahkaváldi nissoniid vuostá lea dálá áiggi olmmošvuoigatvuođaid stuorámuš riikkumuš (Amnesty International 2007).¹ Dan dihtii lea dehálaš dárkileappot guorahallat ja čielggađit iešguđet veahkaválddi hámiid ja dáid ruohtasiid maiddái sámeservodagas.

Fysalaš ja seksuála veahkaválddi lassin lea dárbu giddet fuomášumi eará veahkaválddi hámiide, mat eai leat nu oidnosis, nugo symbolalaš ja struktuvrralaš veahkaváldái sihke servodaga siskkobealde, muhto maiddái veahkaváldái, mii boahťá servodaga olggobealde ja čuoheá olles álbmogii (omd. dáruiduhtin, ásođatskuvllat). Dásseárvu ii ollašuvu ja min viggamušat težamet servodagaid ja sámii báikegottiid huksemas, ovdđideames ja nannemis eai lihkoštuva, jos servodagas muhtin joavkku olmmošvuoigatvuođat dulbmojuvvojit sistemáhtalaččat. Dát lea okta siva daša, manne lea dehálaš ja áigeuvodil dárkileappot guorahallat ja kártegoahtit veahkaválddi nissoniid vuostá sámeservodagas.

Veahkaváldi nissoniid vuostá galgá áddejuvvot almmolaš olmmošvuoigatvuođaide gullevažžan, ii priváhta áššin, nugo lea leamas dábalas politihkalaš oktavuođain. Priváhta-almolaš juohku lea guhká hehtten veahkaválddi giedahallama servodatlaš áššin. Vaikko liberála riektejurdđaseapmi lea muhtin muddui lihkoštuvvan loktet persovnnalaš veahkaválddi olmmošvuoigatvuohtaáššin, dat ii leat lihkoštuvvan seamma bures dahkat struktuvrralaš veahkaválddi oinnolažžan (Peterson 1990, Youngs 2003).

Artihkal ii geahččal dadjat, ahte oainnuin nana sámenissoniid birra ii leat mangelágan vuodđu duohtavuodas. Lea čielggas, ahte sámii servodagas leat leamaš ja leat ain sámenissonat, gain lea alit sajádat ja eambo váldi go earáin. Dat leat dávjá čádnon su bearaša sajádahkii ja riggodahkii. Sámenissoniid rolla ja sajádat lea dutkojuvvon muhtin muddui eandalitge árbevirolaš ealáhusain ja erenoamážit boazodoalus. Dál go leat gieskat fáren Guovdageidnuui, leat jo moatte háve gullan muhtin báikkálaš eallilan badjenissona birra, gii válddii sátnevuoru 1970-logu beallemtuttus báikkálaš

¹ Organisasuvnna statistihkaid mielede ovdamearkka dihtii juohke jagi mijjovnnat nissonat ilástuuvvojit (ilásteaddjin leat sin guoimmit, fuolkkit, ustibat, amas olbmot, bargoaddit, kollegat ja soaddáhat). Bearašveahkaváldi lea maiddái dábalas birra máilmmi ja eanaš oaffarát leat nissonat ja nieđdat (omd. USA:s bearašveahkaválddi oaffarin sullii 85 % leat nissonolbmot). WHO mielede gitta 70 % goddojuvvon nissonolbmuin leat sin guoimmit goddán (Amnesty International 2007).

dásseárvokonferansas ja celkkii, ahte «maid dámma dásseárvuun – ii das gal boade mihkiige jos almmiáolbmot álget mearridit.» Ovdamearka čájeha ahte goit soames sámenissoniin dihto ealáhusain (eandalitge boazodoalus) lea leamaš ja sáhtta ain leat váldi ja oalle viiddis autonomiija.

Eará ovdamearkkat fas čájehit ahte sámenissoniid váldi ja mearridan-, oassálastin- ja váikkuhanvejolašvuođat eai liikká leat nu stuorrát go mii mángii jurddašit. Nissonolbmuin sáhtta leat dili ja vejolašvuohta oassálastit servodatlaš dahje politihkalaš dásis, muhto sis liikká sáhtta váilut persovnnalaš mearridanváldi ovdamearkka dihtii težaset gorudii. Autonomiija nappo lea ollu viidat go politihkalaš doaba, ja dan galgá áddet sihke ovttaske olbmo ja kollektiivva dásis. Go lea sáhka dásseárvvus servodagas, lea vealtameahttuin guorahallat guktuid bellid ja dáid mánggaláganvuođaid. Okta bealli lea sohka bealle dásseárvu ovttaske olbmo dásis, dahje nissoniid individuála autonomiija, man ii sáhte duolbmat kollektiivva autonomiija namas, nugo lea mángii geavvan eamiálbmotservodagain (omd. Gutiérrez – Palomo 2000, Napoleon 2005, Smith, A. 2005).²

Veahkaválddi meroštallamat

Veahkaválddi meroštallamat sistisdoillet dábaláččat fysalaš, psykologalaš ja diskursiiva oliid ja deattuhtit fámu geavaheami ja válddi boasttogeavaheami. Dákkár meroštallamin vajálduvvojit dávjá struktuvrralaš ja symbolalaš veahkaválddi hámit, mat bohtet ovdan servodagas ja ášahusain ja mat dávjá leat šaddan oassin stáhta ja servodatlaš «normála» doaimavugiin. Struktuvrralaš veahkaváldi lea oassin servodatlaš struktuvrrain ja ášahusaid doaimavugiin. Dat boahťá ovdan ovdamearkka dihtii eahpedásseárvosaš servodatlaš resurssaid ja politihkalaš válddi juohkašuvvamis, eahpedásseárvosaš vejolašvuođaim oahpahussii, dearvvašvuođa- dahje eará bálvusaide.

² Dát ságestallan lea leamaš jodus eandalitge guhká Kanada eamiálbmotservodagain, mas gazádat lea 1982 rájes leamaš das, guoskágo Kanada olmmošvuoigatvuođaid sohka bealle dásseárvu- paragrafa eamiálbmotservodagaide, mat sáhttet iešmearrideami (*sovereignty*) namas ákkastallat, ahte dat ii guoska sidjiide ja ahte sii eai oppa dárbbasige dan. Dákkár ákkastallama leat mánggat eamiálbmotsissonat guhká vuostálastáin (omd. Green 2001, Green 2005, Medicine 1993, Monture 2004, Moss 1990, Nahancee 1997). Omd. jurista Teresa Nahancee oariváldi, ahte kollektiiva iešmearrideapmi lea sorjevaš ovttaske olbmuid iešmearridanvittuin ja -vejolašvuođaim (sit. Green 2000: 338).

Geafvuotta lea dávjá struktuvrralaš veahkaválddi boadus, mii sáhtá joatkašuvvat sohkaolvvuvas nubbai. Maiddái rasisma ja seksisma leat struktuvrralaš veahkaválddi hámit, mat dábalaččat čatmasit oktii, doibmet ovttas ja gáibidit nubbi nuppi vai sáhttet doaimbat servodagas. Anti-rasisttalaš feministtalaš dutkamuš lea buktán ovdan dárbbu viiddidit veahkaválddi meroštallamiid nu ahte dat sistrisollet iešgudetlágan soardima hámiid ja daid hámiid mánggabealat dynamihka. Dávjá soardima hámit leat oassin viidat servodatláshistoriain ja hierarkijain ja daid ruohtasat leat gávdnamis kolonialismma historijás ja dan čuovvumušain dálá áiggis.³ (Bannerji 1993, Calliste et al. 2000, Jiwani 2006, Razaack 1998.)

Veahkaváldi lea álo oassin stáhtahuksen prošeassas ja joatkašuvvá stáhta hárrjehan veahkaváldin ovdamearkka dihtii dáinna lágiin, ahte stáhtat biehttalit dovddasteamis eamiálmogiid rivtiid mat sis leat leamaš ovdalge stáhtat ásahuvvojedje sin eatnamiidda. Eará ovdamearkkat kolonialismma veahkaválddis leat eamiálmogiid servodatstruktuvrraid, ekonomijjaid ja diehtortnegiid háddjen ja duššadeapmi (Smith, L. T. 1999). Veahkaválddi dihto hámiid (dego stáhtahuksen ja kolonialisma) «normaliseren» dahká daid hámiid oaidnemeahttuim.

Feministtalaš dutkamuš lea ovdidan almmolaš áddejumi veahkaválddis dáinna fuomášumiin, ahte veahkaváldi lea «sohkabealastuvvan» (eagg. *gendered*). Dat máksá ahte veahkaválddi dahkkiid ja veahkaválddi oaffariid gaskkas lea čielga sohkaabealleerohus. Dát ii oaivvil ahte nissonat eai leat veahkaválddalaččat dahje ahte almmáolbmot dahje gánddat eai leat goassige veahkaválddi oaffarat. Dat baicece oaivvilda ahte go mii geaheččat man beare statistihkaid iešgudet persovnnalaš fysalaš veahkaválddi hámiin (veagalváldin, illásteapmi, rohčošeapmi, olmmošgoddin, seksuála headušteapmi, bearašveahkaváldi jna.), de mii oaidnit ahte eanaš veahkaválddi dahkkit leat albmát ja eanaš oaffarat fas nissonolbmot ja nieidamánat. Dát duohtavuotta ii álo dohkkehuvo dahje dávjá čihkkujuvvo eará faktaid duoškái. Muhtumin dat adnojuvvo «albmáid sivahallamin». Lea goit dehálaš vuolggasadii áddet veahkaválddi ruohtasiid ja eandalige gávdnat čovdosiid veahkaválddi eastadeapmái. (Price 2005.)

³ Lean artihkkalis guorahallan Sámis dáhpáhuvvuan kolonialismma čuovvumusiid dálá áiggis (Kuokkanen 2007). Geahča maiddái (Anti 2005, Eriksen 2007, Johnskareng 2005, Pedersen 1999, Pulk 2005c). Davvirikkaid kolonialismma hámiid leat guorahallan maiddái: prošeavttas *Rethinking Nordic Colonialism* (www.rethinking-nordic-colonialism.org).

Sámenissoniid politihkalaš oassálastin

Sámenissoniin lea guhkes historjá politihkalaš oassálastimis. Vuosttas okta-saš sámečoahkkim lágduvvui jagis 1917 eandalige máttasápmelaš Elsa Laula Renberg (1877–1930) viggamušaid ja višuvnna vuodul. Renberg vuodduui maiddái sámenissoniid vuosttas searvvi, vuosttas našunála sámesearvvi jagis 1904 ja mángga eará báikkálaš servviid Ruota ja Norgga máttasápmeguovvlus. Renberg lei iežas ággis dovddus olmmoš, gii aktiivvalaččat geahččálii ovdidit sámiiid eananvuogiatvuodaid ja gii hálai sámenissoniid skuvlema bealis.

Renberg rájes sámenissonat leat leamaš aktiivvalaččat mielde iešgudet láhkái ja leat iešgudet organisašuvnnain ovdidan sámeservodaga ja dan dárbbuid ja giela, kultuvrra ja caláhusaid nannema. Sámenissonat leat vuodduvan iežasat servviid nugo Sáráhkka (1978) ja Sámi NissonForum, ja oassálastán álggu rájes sámenpolitihkalaš lihkadusas 1960- ja 1970-loguin. Sámenissonat ledje aktiivvalaččat mielde maiddái Álaheateanu dulvadeami vuostálastimis 1970-logu loahpas ja 1980-logu álggus. Jagis 1981 14 sámenissona gáibidedje deaivvadeami Norgga dálá stáhtaministariin Gro Harlem Brundtlanddamin, gii ii amán dehálažžan čoahkkimastit singuin ja gudii čoahkkima diibmobeali manjá. Nissonat biehttaledje vuolgimis eret su kantuvrras ovdalge poles ággui gurput sin olggos čuovvovaš idida (Min Áigi 2005). Dan birra, nugo mudui sámenissoniid politihkalaš oassálastima historijás lea unnán čállojuvvon, vaikko mudui sámiiid lihkadusas ja Álaheateanu dulvadeamis lea čállon olltu ja dat lea maiddái leamaš bivnuhuhis dutkanfáddái (omd. Brantenberg 1985, Jernsletten 1997, Jernsletten 2002, Lantto 2004, Lehtola 1998, Lehtola 2005, Minde 1994, Paine 1982, Parmann 1980, Sanders 1980).

Sámenissonat leat oassálastán maiddái Sámedikkiid doaimmaide daid vuodtudeami rájes, muhto dat lea leamaš hástaleaddji bálggis. Dál lea vuosttas háve go Norgga Sámedikkis nissonolbmot leat ollen numerálaččat dássearvosaš sajádahkii. Ovdal manjimus válggaid (2005), nissonáirašiid proseantia lei 12. Nissoniid eanetlohku Norgga Sámedikkis lea eandalige nissoniid sierra rekruterenkampanja boadus (Stordahl 2001, 2003), Suoma

ja Ruota Samedikkiiid nissonáirasiid proseanta lea 42 ja 35, jagis 2008.⁴

Logut muitalit oasi duohtavuodas, muhto lea dárbu maiddár geahččat loguid duoogáza. Lea mearkkašahiti ahte Norgga Samedikkis lea vuosttaš háve nissoneanetlohku ja ahte manimus Suoma Samedikki válggain nissonáirasiid proseanta badjámii 12 %:s 42 %:ii. Nissonolbmuid mearii politihkalaš orgánain ii goit automáhtalaččat mearkkas dan, ahte patriarkálaš politihkalaš doaibmavuogit, beroštumit dahje struktuvrrat rievdatuvvojit dahje oppa šaddetge jearaldatvuložin. Nuppi dáfuš loguid guorahallan sáhtá leat reduktiivvalaš danne, go lea vejolaš ákkastallat ahte eamiáibmotnissoniin sáhttet leat earálágan oassálastinvuogit ja -sajit go dat, maidda mii leat hárnájan váldoservodagain. Nuppiin sániin nissonat váikkunet «lávdđi» duohten ja sii adnojuvvojit árvvus vaikko sii eai leat vállejuvvon mearrideaddji sajádagaide (eang. *«respected, not elected»*) (omd. Irlbacher Fox 2001).

Berošeahitá proseantaloguin sámenissonpolitihkkariid oainnut ja viggamusat oassálastit politihkalaš ságestallamii ain badjelgehččojuvvojit ja bilkiduvvojit erenoamážit dalle, go lea sáhka ng. áššiin, mat «árbevirolaččat» gullet almmáiolbmuid nugo luonduresursaid hálddaseamis, boazodoallopolitihkas ja mohtorfevrruid vuodjimlobiin meahcis (Utsi, J. I. 2005a). Nubbi ovdamearka symbolalaš, čiegus veahkaválddis lea vuohki, mainna nuorra nissonpolitihkkariid oainnut eai váldde duođas dahje eai ane dehálaš. Norgga Samedikki vuosttaš nissonpresideanta Aili Keskitalo lei vuosttaš politihkar alladásis, gii buvttii almmolaččat ovdan gažaldaga almmáiolbmuid hálddasanteknikkain, mat doibmet maiddái sámepolitihkas. Son muitalii iežas vásáhusaid das, mo su almmáikollegat eai álo váldán su duođas dahje oavvildedje ahte sus váilu gelbbolašvuohita. Dasa lassin son lea oaidnán dákkár teknihkaid geavahuvvome maid eará nissonpolitihkkariid vuostá geaidda lea muhtimin daddjon ahte «sii eai diede man birra sii hállet» (Aslaksen 2007).

⁴ Eara guovddáš sámeorgansásmuvvan, nu mo Norgga boazosápmelaččaid riikkasearvvi (NBR) stivras, leat dušše 22 proseantta nissonáirasiid. Dat riikku Norgga lága, mii gáibida ahte organsásmuvmaid stivraim galget leat unnimustá 40 % nissonolbmo (Josef Isak Utsi 7.1.2005B).

⁵ Patriarkáha čujuha servodatlaš ornegeii, mii oida (favorisere) almmáiolbmuid ja maiddái váldogaskavuodáide, mat sordet dahje olgeššit nissonolbmuid sosiála, politihkalaš ja ekonomalaš ášhusaid bokte ja vehkiin (gč. omd. Eisenstein 1979, Millet 1969, Rubin 1975).

Dáza sosiologa, feminista ja ovddes stuorradiggeáirras Berit Ás lea buktán ovdan teorii ja dábalamos patriarkála hálddasanteknikkain, mainna jaskko-dahtit nissoniid ja dahkat sin oaidnemeahtumin nu, ahte sii dávjá ieža maid jáhkkioghtet ahte sin oainnut, barggut ja doaimmat leat vuolliárvosaččat. Dábaleamos vuogit leat bilkeapmi ja badjelgeahtčan. (Ás 2004.)

Ovtaskas almmáipolitiikkariid hálddasanvugiid lassin mii galgat váldit vuhtii, ahte sámiid politihkalaš orgánat, nugo Samedikkii dahje Sámeráddi, leat mánggalašhái njuolggoo kopijiat davvirikkalaš ášhusain. Das čuovvu, ahte dat maiddái speadjalasat váldoservodaga jurddašuvvugit ja árvvuid. Vaikko dán sámiid orgánain ii leat nu ollu duođalaš mearridanváldi, dat goittoige geavahit válddi siskkáldasat: dat mearridit doaibmaplánaid ja ulbmiliid ja gieđahallet dušše daid áššiid, mat adnojuvvojit dehálaššan eandaliige patriarkála politihkalaš ortnega mielede.

Seksuála veahkaváldi sámeservodagas

Erenoamážit seksuála veahkaváldi sámenissoniid vuostá lea fáddá, mii ain lea eanaš sámiide tabu ja man birra ii leat álki hállet riige buktit oidnosii servodagas. Dilli lea goit vehážiidda rievdamin, go dál leat maiddái almmolaččat gullogoahtán dáhpáhusat seksuála veahkaválddis nissoniid ja mániid vuostá. Eandaliige Guovdageaidnu lea manimus jagiid gullon ollu mediain rohošandáhpáhusaid dihte vuolleahkásas nieiddaid vuostá.⁶ Lea vuosttaš atnit mielas ahte nieiddaiguin rohošepmi ii leat ráddjejuvvon dušše Guovdageidnu. Gieskat sámi mediain ledje ovdan rohošandáhpáhusat mániiguin julevsámevuovllus Divttasvuonas (Balto – Pulk 2007). Maiddái Deatnogáttis, gos mun leat eret, lea gullon ahte dat dáhpáhuvá ja lea guhká dáhpáhuvá dan guovllus. Olbmot eai leat dán rádjái duohtan ja hálidan buktit daid almmolašvuhtii. Nierdamánat ballet muitaleamis ja váidimis, go sii dihtet ahte sii sivahallojit ja stigmatiserjuvvojit iežaset ruovttobáikkiin.

Dat ahte áššis leat ságestallagoahtán Guovdageaimmus lea dehálaš álgu seksuála veahkaváldi gieđahallamii ja dan ruohttasid guorahallamii almmo-

⁶ Guovdageaimmu snohkanis, gos leat 3000 ássi, ledje 16 almmuhuvvon illástan-/ rohošanássi jagis 2005, goinnma geardde eanet go ovddit jagi (Utsi, E.M. 2005).

laččat sámeservodagas. Geassemánu 2005 Guovdageainnus dollojuvvui almmolaš čoahkkin ja ságastallan, mas oktan fäddán lei nieiddaid seksuála givssideapmi nuoraidskuvllas. Anton Dahl, nuoraidskuvlla oahpahtheadji muitalii, mo son lea oaidnán gánddaid čárveme nieiddaid hářegeaskii go vázzet meattá. Go son gažadii gánddaid ášši birra, sii eai oppa áddege, manne dahje mo dat ii lean dohkálaš láhten.⁷ Dahl mielas lea stuorra dárbu bargaohtit gánddaid guottuiguim nieiddaid ektui. (Pulk 2005a.)

Guovdageainnu suohkana Pedagogalaš-psykologalaš báivalusa jodiiheadji Marit Triumf mielas okta čilgehus dákkár dilái sáhtit gávdnot nieiddaid árbevirolaš bajásgeassinvugiin Guovdageainnus. Nieiddat ja nisnonolbmot galge leat siivui ja dadjat «ii» vaikko eai oaivvildange dan. Dasa lassin lei nieiddaid ja nisnonolbmuid ovdásvástáduš jos almmái ribahii «mannat menddo guhkás» – nisnonolmmoš lei fillen albmá iige dalle sáhtán hállat veagalváldimis. Dán láhkai gánddat ja albmát ohppe ahte ii dárbbas beroštit vaikko nieiddat dahje nisnonolbmot dadjet «ii». (Pulk 2005b.)

Eandalige kristtalašvuoda dihte nisnoniid seksualitehta lea leamaš stuorra tabu sámeservodagas. Nisnoniid sivahtallan ja heahpat, mii dávjá laktá- sa seksuála veahkaváldái, lea dagahan dili nu ahte veagalváldima, illás- teami ja eará seksuála veahkaválddi dáhpáhusaid ii leat nu álki almmuhit eiseváldiide dahje vádit polesiidda. Seksuála veahkaválddi guora- hallama ja áddema almmolaččat servodagas hehttejit maidái hui dába- laš boasttoáddejumiit, ovdamearkka dihtii ahte rohčošeamis lea sáhka «seksas». Dáidda boasttoáddejumiide lea erenoamážit media sivalaš, mii systemáhtalaččat lea reporteren rohčošeamiid birra «sex-áššim» (Johnskareng 2007, Min Áigi 2006a, Min Áigi 2006b, Utsi, E. M. 2006c). Vuosttaš láv- kin nappo lea čalmmustahtit feministalaš dutkamušaid fuomášumiid ja bohtosiid das ahte seksuála veahkaválddis nugo ovdamearkka dihtii rohčo- šeamis ja seksuála illásteamis, lea vuosttažettiin sáhka válddis ja válddi geavaheamis. Feministtalaš dutkamuš lea maidái čalmmustahtán dan duohtavuoda, ahte patriarkálaš servodaga boadusin leat almmáiolbmot, geaid identitehta lea čadnon dominemii ja eará olbmuid soardimii ja

7 Seammalahkat Guovdageainnu Sámi searvvi nisnonlávdegotti Rawdna Carita Eira dadji leat váttisvuohčan ego leat dievddut geat veahkaválddet nisnoniid, iige leat ipmárdus ahte dat lea beaštut» (Utsi, E. M. 2006b).

vuolušteapmái⁸ (Bowler 1998, Connell 1995, Jiwani 2006, Jokinen 1999, Miedzian 1991, Price 2005, Razack 2002).

Kristtalašvuohhta lea buktán sohkkabeliid hierarkijaid eamiálbmotservo- dagaide. Muhtin dálá njunuš sámenissonkulturbargit oaivvildit kristta- lašvuoda leat buktán hierarkkalaš áddejumi sohkkabeliid gaskii nu, ahte almmáiolbmot leat sádden dehálabbon go nisnonolbmot. Dás boadusin leamaš dávjá sámenissoniid fuones iešdovdu. (Juuso 1998, Lukkari 1998, Paltto 1998.) Mohawk dutki Dawn Martin-Hill cealká ahte kristtalaš árvvuid ja vugiit atnuváldimis lea čuvvon nisnonolbmuid olggusteapmi árbevirolaš seremomujiján ja nisnonolbmuid vuollegašvuohhta adnojuvvu leat «árbevirolažžan» (Martin-Hill 2003: 109). Seammalahkai lea lestadia- nismmas leamaš fámoláš váikkuhus sámeservodagas ja lea buktán fárustis oainnuid nisnonolbmuid hurskkisvuodas ja vuollegašvuodas dábaláš kristtalaš dualisttalaš nissongova lassin, man mielde nisnonolmmoš lea juogo buorre (Maria, engel) dahje bahá (Maria Magdalena, fuorra).⁹

Guovdageainnu vuoras nisnonolbmuid mielas nieiddat galget sivahtit iežasat go sii ieža «bearehaga rinččisiti» (Utsi, E. M. 2006a). Eamiálbmotservodagaim vuorrasat dávjá ovdastit árbevieruid ja árbevirolaš árvvuid, vugiid ja jurddašeami. Ovdastitgo dákkár oaivvilat sámi árbevieruid dahje árbe- virolaš árvvuid? Galgá maidái guorahallat, manne Guovdageainnu eallilan nisnonolbmot bealuštit almmáiolbmuid ja eaige nieidamániid, geat leat veahkaválddi oaffarat? Nisnonolbmuid sivahtallan lea hui dábaláš dálá servodagas, maidái sámeservodagas. Dat lea vuhtitumis populára kultuvrras (omd. ealligovat), girjjálašvuodas ja juoba giellageavaheamis. Lea maid dábaláš ahte mánggat nieiddat ja nisnonolbmot ieža siskkáldahitet (adopterejtt) dan oainnu. Leatgo sivahtallama vuoddun patriarkála dahje seksisttalaš árvvut, vai leago dat kristtalašvuoda váikkuhus?¹⁰ Kristtalaš árvvuid mielde nisnonolmmoš galgá leat vuollegaš, sigolaš, siivui, passiiva

8 Dat ii hunddolaččat oaivvilt buot almmáiolbmuid. Dat lea dehálaš fuomášumi maidái daain, go dat čilge alla veahkaváldinloguid nisnoniid vuostá ja čalmmustahtta dan, ahte sáhka lea systemáhtalaš servodattas váttisvuodas, ii ovttaskas dáhpáhusain.

9 Dákkár govvadusat gávdnojit maidái dálá sámeservodagas ja sámi girjjálašvuodas (gč. Gutorm 1998). Kirsti Paltto lea fas čállán kristtalašvuoda váikkuhusain nisnonolbmuid eallimis girjjisistis *Guovttoráivnet nisur* (Paltto 1989, gč. maidái Poikajärvi 1996).

10 Sáhtatá dadjat, ahte kristtalašvuohhta vuodduduvvá nisnonolmmo sivahtallamiit: lea Eeva gii siva- hallo go olmmoš šattat eret paradissas.

ja doahttalit almmáioibmo. Dasa lassin eandallitge lestadianisma sárdnida čipadeami vuostá. Nissonolmmoš galgá baicce garvodit «albmáláhká» (nappo ii oaččo rinčasaddat) iige oaččo muđuige giktalit fuomášumi alcesis.

Kristalášvuolta ja erenoamážit lestadianisma leat váikkuhan sámeservodagas jo márga sohkaolvvu áigge. Dan dihtii dála oainnut ja doaladumit sámenissoniid hárrái leatge májggageardásas seaguhusat maid váikkuhusat bohtet iešguđet guovlluin ja áigodagain. Dat dahká «árbeviroláš» sámenissoniid rollaid ja stáhtusa kártema oalle váttisin, jos ii oalát veadjemeahttumiin. Danne galgáge jearrat, ahte leago árbevieru álo árbevieru? Nuppiin sámiin dat, mii muhtomin gohčoduvo árbevierun, sáhtá leat váldon atnui servodagas bálvallit dihto joavkku dárbuid ja áigumušaid. Ja leago árbevieru álo buorre? Vai dulbmetgo muhtin árbevierut dásseárvvu servodagas?

Vuostias lávki lea guorahallat dárkileappot makkár «árbevieruin» lea oppanassiige sáhka. Nugo métiš-dutki Emma LaRoque buktá ovdan, dávjá dat mii gohčoduvo árbevierun leage kristaláš, patriarkála, liberála dahje *New Age* hutkkus dahje botnjašupmi eamiálbmogiid árbevieruin (LaRoque 1997). Eamiálbmogiid árbevieruid ođdasihábmenn koloniála ja patriarkála jurddašuvugiid mielde lea maiddái vuoški jaskkodahtit ja vuoššit eamiálbmotnissoniid ja váldit eret sis sin ovdeš autoritehta ja sosiála sajádaga servodagas (Martin-Hill 2003). Maiddái dála eamiálbmotpolitiikka lea dábaláš ávkkástallat árbevieruid mas árbevierut meroštallojuvvojit ođdasit ja geavahuvvojit ráddjiet nissoniid servodatlaš oassálastima.

Navajo-dutki Jennifer Denetdale lea guorahallan dan iežas servodagas ja eandallitge dan ektui, mo dat lea vuohtttimis Miss Navajo-gilvvuin. Son dadjá, ahte čáppisvuoda gilvvut duođašit, mo almmái- ja nissonrollat leat juohkasan dála servodagas nu, ahte albmát oassálastet friddjabus buot almmolaš surggiin, muhto nissoniid almmolaš oassálastin lea ráddjejuvvon dušše dihto surggiide. Dávjá almmái- ja nissonolbmuid oassálastima stivre maiddái garra duppalstandárda: omd. Miss Navajo leat biddjon garra morála gáibádušat (ii oaččo juhkat iige borgguhit, gándaskihpara galgá doallat priváhta jna.), muhto almmáipolitiikkaariid «eahpemorála» (omd. juhkanvuodas dahkan rihkkumušat, veahkaválddálašvuotta) láhttemat, maid birra aviissat dávjá čállet, eai dubmejuvo. Denetdale dadjá, ahte vaikko

Miss Navajo ovddasta muhtin muđdui navajoid kulturrálaš árvvuid ja ideála nissonvuoda, lea dehálaš maiddái miedihit ahte čáppisvuoda gilvvuid ruohttasat bohtet vilgesolbmuid gaskaluohkálaš árvvuin, maid mielde femininitehta lea siivuivuolta, šiehku ja moralitehta. Árbevieru nappo sáhtá šaddat veahkeneavvun, mainna legitimere dihto sohkaabeallerollaid servodagas. (Denetdale 2006.) Sámis eai leat Miss Sápmi gilvvohallamat, muhto Denetdale fuomášumiid sáhtá atnit maiddái sámeservodaga guorahallamis. Mo sáhtit mii mearridit mii sámi árbevieru lea ja mii ii? Leago misge nu ahte sámealbmát oassálastet friddjabus buot almmolaš surggiin, muhto sámenissoniid almmolaš oassálastin lea ráddjejuvvon dušše dihto surggiide?

Go guorahallat kritihkalaččat árbevieruid ja veahkaválddi gaskavuodaid, lea erenoamáš dehálaš garvit čilgehusaid, maid mielde kultuvra okto lea sivaláš veahkaváldái nissoniid vuostá. Dákkár čilgehusat leat hui dábaláččat feministaláš váldorávnji dutkamušas, mii guorahallá veahkaválddi islam oktavuodas, ovdamearkka dihtii muslimaid baggonáitalemiid. Sherene Razack, gii analysere guokte dáža dutki čállin grįjji, árvvoštallá sudno lahkonanvuogi, mii «kulturalisere» veahkaválddi nissoniid vuostá (nu ahte veahkaválddi ruohttasat leat kultuvrras). Veahkaválddi «kulturaliseremiin» dát analysat čihket daid iešguđetlágan ja májggabealat sivaidd, mat dagahit ja dollat badjin veahkaválddi servodagas (maiddái Razack 2003, Razack 2004).

Sihke Guovdageainnu suohkana sátnejodiheddji ja báikkálaš Dievddut-searvvi mielde okta sivva vuolleahkášas nieiddaiguin ruohčoemiide lea almmáioibmuid bargguhisvuotta (Johnskareng 2006). Dákkár čilgehusat sáhttet eambo vahağahttit ja hehttet dan sadjái go veahkehit áddet seksuála veahkaválddi sivaidd, earret eara dan dihtii go dákkár čilgehusat sáhttet «beastit» almmáioibmuid sin ovddasvástádušas. Dákkár čilgehusaid oktavuodas mii galgat maiddái jearrat manne leat dušše bargguhis almmáioibmot geat ruohčošit mánáiguin, nappo manne lea erohus bargguhis almmái- ja nissonolbmuid gaskkas? Jos bargguhisvuotta dagaha fysalaš ja seksuála veahkaválddi almmáioibmuid gaskkas, maid dat muitala almmáioibmuid árvvuidd ja sin maskulinitehta birra?

Jos lea dohkálaš čilget seksuála veahkaválddi dákkár olbmuid vuostá geain leat unnimus vejolašvuodas bealuštit iežasat, áigeájanassan almmáioibmuide,

dalle lea dehálaš čielggadit ja guorahallat gos dákkár jurddaseapmi boahái. Muhtin čielgehusaid mielde fás almmáioibmot eamiálbmotservodagain dorvasitt veahkaváldái danne go sii leat gillán vearrámušat kolonialisimmas ja massán buot eanemus odda ággi nuppástusaid geažil. Dákkár čielgehusat leat goit šaddan jearaldatvuložin. Dutkamušat omd. Davvi-Amerihká eamiálbmotservodagain leat buktán ovdan, ahte nissoniid árbevirolaš rollat ja doaimmat leat nuppástuvvan seamma ollu go almmáioibmuide. Áidna mii lea bisson seamma nissonolbmuid lea mánáid riegeadahttin. Nu mo muhtin dutki dadjá, kánturbargu lea seamma gáidan nissonolbmuid árbevirolaš bargguin go geaidnohusen almmáioibmuide árbevirolaš ealáhusain (Ackerman 2002).

Cherokee dutki Andrea Smith lea dutkan veahkaválddi eamiálbmotservodagain ja son oaivvilda, ahte seksuála veahkaváldi leamašan veahkeneavvu, mainna eamiálbmotservodagaid koloniseren šattai vejolažžan. Son čilge, ahte eanaš Amerihká eamiálbmotservodagat ledje ovdal dássearvosáččat, nappo nisson- ja almmáioibmuide rollaid ja bargguid gaskasaš erohusain ii leat árvortnet, mii livččii vuodduvvan sohkabeliidde. Vaikko nissoniid ja almmáid gaskkas leige dávjá bargjoohku, de liikká dihto barggut eai adnojuvvon leat vuolitárvosazžan danin go dat gulle nissoniidda. Koloniála eiseválddit oidne dan ja sin vuosttaš doaibman šattai asaht hierarkiija dahje árvoortnega eamiálbmotservodagaide ja dahkat dan lunddolažžan. Dát dáhpáhuvat patriarkáhta bokte, dahje almmáioibmuide loktemiin nissonolbmuid bajabeallai. Almmáioibmot šadde ráđđejeaddji sajádahkii eamiálbmotservodagain ovdamearkka dihte nu, ahte koloniála eiseválddit ja gavpejaččat biehttaledje ráđđadallat ja gieđahallat áššiid nissonolbmuiiguin, vaikko sii livččege leamaš jodihedjji sajádagas iežasat servodagain. Veháziidda dát odda ortnet šattai lunddolažžan, ja nissoniid politiikkalaš ja ekonomalaš váldi geahppánii. Sin doaimmat, barggut ja oaimnut šadde vuolitárvosazžan servodagas. (Smith, A. 2005.)

A. Smith mielas kolonialisimma (mii ovddasta stáhta veahkaválddi) ja persovnnalaš veahkaválddi oktavuoha lea vuohtimis čielgasepmosit ásodatt dahje internáhtaskuvllaid árbbis. Smith mielas eamiálbmotservodagaid otná sosiála vátisvuodaid (nugo alkoholisimma, narkotiikkaid geavahusa, iešgudetlágan veahkaválddálásvuoda, mánáid illásteami ja rohčoeseami) ruohttasat gávdnorit ásodatskuvlla (internáhta) áigodagas. Son oaivvilda ahte eamiálbmogat ain otnábeavve ge guddet mielddiset ásodatskuvllas

dáhpáhuvvan soardima ja veahkaválddi čuovvumušaid, earret eará dan dihtii go váldoservodat ii leat dovdastan ja váldán dán historijjáláš soardima duodas. Das fás čuovvu, ahte eamiálbmotservodagain joatkasuvva ain jaskatvuoha, mii hehte olbmuid ohcamis veahki ja buorranames traumain, mat gullet mángga sohkaulvii. Smith dadjá, ahte jos stáhta hárijehan assimilerenpolitiikka celkojuvvošii almmolaččat olmmošrivttiid riikkumuššan, de ovttaskas olbmot eai dárbašivčče dovdat persovnnalaš heahpáda hállamis dáid áššiid ja eamiálbmotservodagat oččošeđe vejolašvuoda oktasaš, kollektiivvalaš buorranepimái. Ná ii goit leat, baice eamiálbmogat ieža jotket koloniála veahkaválddi árbbi ruovttus ja seksuála veahkaválddi, mánáiguin rohčoeseami ja homofobia bokte. Rudálaš ja eará buhtadusat eai buortit dili nu guhká go eamiálbmogat eai vuos ieža gieđahala servodaga siskkáldas doaibman- ja láhttenvugiid, mat sordet sin ja maid sii ieža leat siskkáldahhtán ággi mielde. (Smith, A. 2005.)

Loahpahus

Veahkaváldi lea unnán dutkojuvvon fáddá sámeservodagas ja sámi dutkamušas. Eandallitge mannuš jagiid áigge gullon ja ovdanboahhtan rohčošan dáhpáhusaid dihtii nieđamánáid vuostá, dákkár dutkamuššii lea stuorra dárbu. Jos sámeservodagas galgá leat boahhteáigi, gáibiduvvo ahte mis lea nana, dutkamušaide vuodduvvi áddejupmi ja diehtu rohčoeseami birra, mii veahkeha hukset mekanisimmaid mat suodjalit min boahhteáiggi – sámeservodaga mánáid – ja eastadit rohčoeseamiid boahhteáiggis.

Lea dehálaš maiddái čielggadit fysalaš veahkaválddi nissoniid vuostá sámeservodagas. Dutkamušat leat čájehan, ahte eará davviguovlluid eamiálbmogiid gaskkas veahkaváldi nissoniid vuostá lea gaskamearálaččat dávjá stuorát go eará sajiin (Chamberlain 2002, Flaherty 1997, Greene 2002). Gieskat almmustuvvan raporttat gohčoduvvon *Arctic Human Development Report* ja *Survey of Living Conditions in the Arctic* buktet ovdan, ahte veahkaváldi nissoniid vuostá lea duodalaš vátisvuoha ártkatalaš guovlluin (AHDR 2004, Poppel et al. 2007). Seammalahkai go eará ártkatalaš guovlluin ja eamiálbmotservodagain, veahkaváldi nissoniid vuostá galgá dutkojuvvot dárkiilit maiddái Sámis.

Seammás lea dehálaš dutkagoahtit veahkaválddi hámiid, mat eai leat nu

oinnolacčat ja mat eai álo adnojuvvoge veahkaváldin. Sámenissoniid vejolašvuodát ja beroštumit servodatlaš oassálastimii leat leamaš ovdđit dutkamusaidd fäddán, muhto dat eai leat guorahallojuvvoon struktuvrralaš dahje symbolalaš veahkaválddi perspektiivvas. Vaikko sámeservodagas, ovdamearkka dihtii Sámedikkiin, nissonárasiid lohku lea oalle allin – Norggas badjel bealli – dat ii mearkkaš ahte nissonolbmot eai olgguštuovvo dahje sin oarvilat eai badjelgehččojuvvo dán organain.

Dán artiikkala ulbmilin lea leamaš álggahit ságestallama veahkaválddi hamiid birra ja kártet muhtin dutkandárbbuid dán fáttás. Artiikkalis lean buktán ovdan earret eará gažaldaga «árbevieruid» geavaheamis čilget ja normativiseret dihtolágan doaimavugiid ja maiddái veahkaválddi servodagas. Sámis, nugo eará eamiálbmotservodagain, lea stuorra dárbu gáhtet ja váldit árbevieruid, nu mo sámi diedu ja máhtu, oassin hukset dálá gelbbolašvuoda ja servodathuksema. Seammás lea goit hui dehálaš lankonit árbevieruide kritihkalaččat ja jearrat, makkár árbevierus lea sáhka ja gos dat boahtá. Lea dárbu sihkarastit ahte mii eat odasmahte dahje váldde atnui árbevieruid mat sordet ja eatge geavat árbevieruid badjelgeahččat dihto olmmošjoavkkuid min servodagas. Sámi dutkan galgá maiddái čielgadišgoahit dárkileappot sámiid koloniserema váikkuhusaid dálá áiggtis ja mo dat bohtet ovdan earret eará veahkaválddalašvuohan dálá servodagas. Nu mo cherokee-dutki Andrea Smith ja mánggat earat leat čájehan, eamiálbmotservodagain kolonialisma ii gula vássán áigái, muhto ain dálge ellet dán historjja «bohtosat». Kolonialisisma birra hállan dahje dan guorahallan ii nappo oavvvil historjja duohkái čiehkadeami dahje ovdđasvástádusa garvima, muhto buorebutge áddet ja kártet dálá servodatlaš albmameiid duogáziid. Muhtin sátnevájas dadjá mii galgat vuossáhtat diagnosa ovdalago sáhttit buoridišgoahit.

Girjjálašvuoha

ACKERMAN, LILLIAN A. 2002: Gender equality in a contemporary Indian community. – L. FRINK – R. S. SHEPARD – G. A. REINHARDT (doaim.), *Many Faces of Gender: Roles and Relationships through Time in Indigenous Northern Communities* s. 27–36. Boulder/Calgary: University Press of Colorado / University of Calgary Press.

AHDR 2004: *Arctic human development report* Akureyri: Stefánsson Arctic

Institute.

- AIKIO, INGER-MARI 1999: Kirjoittaessami lakaisen sydämen roskaa. – E. HELANDER – K. KHALLO (doaim.), *Ei alkua, ei loppua. Saamelaisen puheenvuoro* s. 72–84. Helsinki: Like.
- AMNESTY INTERNATIONAL 2007. Worldwide scandal. – <http://web.amnesty.org/actforwomen/scandal-index-eng> (11.4.2007).
- ANTI, MÄRET LAILÁ 2005: Dohkkát čájehit dáruiduhtuma. – *Min Áigi*, 6.5. s. 10–11.
- ASLAKSEN, ELIF 2007. Aili utsatt for hersketechnik. – http://www.nrk.no/kanal/nrk_sami_radio/1.1997845 (12.3.2007).
- BALTO, ASTA 1997: Árbevieru ja ođđa jurddáseapmi kultuvrralaš diehtosirdimis. – A. BALTO (doaim.), *Diehtu ja gelbbolašvuoha Sámis. Sámi skavla šaddamin. Sámi oahpposuorggi diliin* s. 39–58. Karášjohka: Davvi Girji.
- BALTO, PIERA – PULK, RONALD 2007. Suohkan ferte rohčošan ássiide veahkkim NRK Sámi Radio. – http://www.nrk.no/kanal/nrk_sami_radio/1.4102013 (14.12.2007).
- BANNERJI, HIMANI (doaim.) 1993: *Returning the gaze: Essays on racism, feminism, and politics*. Toronto: Sister Vision Press.
- BOWLER, LEE H. (doaim.) 1998: *Masculinities and violence*. London & Thousand Oaks, CA: Sage.
- BRANTENBERG, TERJE 1985: The Alta–Kautokeino Conflict: Saami Reindeer Herding and Ethnopolitics. – J. BROSTED – J. DAHL – A. GRAY – H. C. GULOV – G. HENRICKSEN – J. BROCHNER JORGENSEN – I. KLEIVAN (doaim.), *Native Power: The Quest for Autonomy and Nationhood of Indigenous Peoples* s. 23–48. Oslo: Universitetsforlaget.
- BÄCKMAN, LOUISE 1982: Female – divine and human: a study of the position of the woman in religion and society in Northern Eurasia. – A. HULTKRANTZ – Ø. VORREN (doaim.), *The Hunters* s. 143–162. Tromsø: Universitetsforlaget.
- CALLISTE et al. 2000 = CALLISTE, AGNES M. – DEL, GEORGE J. SEFA – AGUIAR, MARGARIDA 2000: *Anti-racism feminism: critical race and gender studies*. Halifax, N.S.: Fernwood Publishing.
- CHAMBERLAIN, LINDA 2002: Alaska family violence prevention project. Prioritizing [sic] domestic violence as a women's health issue in the Arctic. – *Taking Wing. Conference on Gender Equality and Women in the Arctic* s. 195–197. Reports of the Ministry of Social Affairs and Health, 12. Helsinki: Ministry of Social Affairs and Health.

Ministry of Social Affairs and Health.

JERNISLETTEN, REGNOR 1997: Reindrift, samevener og samisk etnopolitiikk i Norden 1945–1975. Paper presented at Stat, Religion, Etnisitet. Rapport fra Skibotn-Konferansen 27–29. mai, 1996, Tromsø.

— 2002: The development of a Saami elite in Norden. – K. KARPPI – J. ERIKSSON (doaim.), *Conflict and Cooperation in the North* s. 147–165. Umeå: Norlands universitetsförslag.

JIWANI, YASMIN 2006: *Discourses of denial: Meditations of race, gender, and violence*. Vancouver: UBC Press.

JOHNSKARENG, ÅMMUN 2005: Masá 100 jagi vealahuvvon. – *Min Áigi*, 8.6. s. 4–5.

— 2006: Čihččet rohčošanáši Guovdageainnus. Nieiddažiid álásvuohita ožžon siva. – *Min Áigi*, 29.3. s. 4–5.

— 2007: Beavváš ballá sex-fáttás. – *Min Áigi*, 23.11. s. 7.

JOKINEN, ARTTO (doaim.) 1999: *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja*. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

JOKS, SOLVEIG 2001: *Boazosámi nissonolbmot – guovddážiis háike- ja siiddoalus, muhto vejálduvvon almmolaččat*. Diedut 5/2001. Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta.

JUUSO, INGA 1998: Yoiking Acts as Medicine for Me. – E. HELANDER – K. KAILO (doaim.), *No Beginning No End. The Sami Speak Up* s. 132–146. Edmonton: Canadian Circumpolar Institute / Nordic Sami Institute.

KUOKKANEN, RAUNA 2007: Saamelaiset ja jälkikolonialiini analyysi: Kolonialismin vaikutukset nykypäivänä. – J. KUORTTI – M. LEHTINEN – O. LÖYTTY (doaim.), *Kolonialismin jäljet: Keskustat, periferiat ja Suomi*. Helsinki: Gaudeamus.

LANITTO, PATRIK 2004: Raising their Voices: The Sami Movement in Sweden and the Swedish Sami Policy, 1900–1962. *The 5th International Conference of Arctic Social Sciences*. Fairbanks, Alaska.

LAROCQUE, EMMA 1997: Re-examining Culturally Appropriate Models in Criminal Justice Applications. – M. ASCH (doaim.), *Aboriginal and Treaty Rights in Canada: Essays on Law, Equity and Respect for Difference* s. 75–96. Vancouver: UBC Press.

LEHTOLA, VELLI-PEKKA 1994: *Saamelainen evakko. Rauhan kansa sodan jaloissa*. Vaasa: City Sámi.

— 1998: Saamelaispolitiikan alkuvaiheet Suomessa. – *Faravid* 24 s. 155–174.

CONNELL, R. W. 1995: *Masculinities*. Cambridge: Polity Press.

DENETDALE, JENNIFER NEZ 2006: Chairmen, Presidents, and Princesses: The Navajo Nation, Gender, and the Politics of Tradition [Spring]. – *Wicazo Sa Review* 21 s. 9–28.

EIKIÖK, JORUNN 2000: Indigenous Women in the North. The Struggle for Rights and Feminism. – *Indigenous Affairs* 3 s. 38–41.

EISENSTEIN, ZULLAH R. (doaim.) 1979: *Capitalist Patriarchy and the Case for Socialist Feminism*. New York: New York Monthly Review Press.

ERIKSEN, KATI 2007: Kolomiseren Sámis: Dallego stáhtat stivregohite sápmelaččaid. – *Min Áigi*, 6.3. s. 14–15.

FLAHERTY, MARTHA 1997: Inuit Women and Violence. – C. ANDREW – S. RODGERS (doaim.), *Women and Canadian State* s. 180–185. Montreal: McGill-Queen's University Press.

GREEN, JOYCE 2000: Constitutionalizing the Patriarchy: Aboriginal Women and Aboriginal Government. – R. F. LALIBERTE (doaim.), *Expressions in Canadian Native Studies* s. 328–354. Saskatoon: University of Saskatchewan Extension Press.

— 2001: Canaries in the Mines of Citizenship: Indian Women in Canada. – *Canadian Journal of Political Science* 34 s. 715–738.

— 2005: Toward conceptual precision: Citizenship and rights talk for Aboriginal Canadians. – G. KERNERMAN – P. RESNICK (doaim.), *Insiders and outsiders: Alain Cairns and reshaping of Canadian citizenship* s. 227–241. Vancouver: UBC Press.

GREENE, ANDREA J. 2002: Alaska Chukotka development program. Women's centres in Alaska and Chukotka. – *Taking Wing. Conference on Gender Equality and Women in the Arctic* s. 230–234. Reports of the Ministry of Social Affairs and Health, 12. Helsinki: Ministry of Social Affairs and Health.

GUTIÉRREZ, MARGARITA – PALOMO, NELLYS 2000: A woman's eye view of autonomy. – A. B. C. Y. MAYOR (doaim.), *Indigenous autonomy in Mexico* s. 53–82. Copenhagen: IWGIA.

GUTTORM, EINO 1998: Everybody is Worth a Song. – E. HELANDER – K. KAILO (doaim.), *No Beginning, No End. The Sami Speak Up* s. 64–68. Edmonton: Canadian Circumpolar Institute / Nordic Sami Institute.

IRLBACHER-FOX, STEPHANIE 2001: Women's participation in self-government negotiation in Northwest Territories, Canada. – *Taking Wing. Conference on Gender Equality and Women in the Arctic* s. 144–151. Reports of the Ministry of Social Affairs and Health, 12. Helsinki:

- 2000: *Nickul, rauhan mies, rauhan kansa*. Inari: Kustannus Puntti.
- 2005: *Sämiid parlamentáralaš doaimma historia Suomasa. Saamelaišien parlamentaarisien toiminnan historia Suomessa*. Inari: Sámediggi.
- LUKKARI, RAUNI MAGGA 1998: Where Did the Laughter Go? – E. HELANDER – K. KAILO (doaim.), *No Beginning, No End. The Sami Speak Up* s. 103–110. Edmonton: Canadian Circumpolar Institute / Nordic Sami Institute.
- 1999: Mihin katosi tämä nauru? – E. HELANDER – K. KAILO (doaim.), *Ei alkua ei loppua. Saamelaišien puheenvuoro* s. 139–146. Helsinki: Like.
- MARTIN-HILL, DAWN 2003: She No Speaks and other colonial constructs of «the traditional woman». – K. ANDERSON – B. LAWRENCE (doaim.), *Strong women stories. Native vision and community survival* s. 106–120. Toronto: Sumach Press.
- MEDICINE, BEATRICE 1993: North American indigenous women and cultural domination. – *American Indian Culture and Research Journal* 17 s. 131–130.
- MIEDZIAN, MYRIAM 1991: *Boys will be boys. Breaking the link between masculinity and violence*. New York: Doubleday.
- MILLETT, KATE 1969: *Sexual Politics*. New York: Doubleday.
- MIN AIGI 2005: Historjijäläs vuollástahtin. – *Min Aigi*, 25.2. s. 2.
- 2006a: Moaitá nissoñlbmuid gáržzes oainnuid sex-ássiide. – *Min Aigi*, 10.3. s. 1.
- 2006b: Goalmmát sex-ássi Guovdageainnus. – *Min Aigi*, 8.2. s. 5.
- MINDIE, HENRY 1994: Den samepolitiske mobiliseringsen vekst og fall, ca. 1900–1940. – Ø. SØRENSEN (doaim.), *Nasjonal identitet – et kunstprodukt?* Oslo: Norges forskningsråd.
- MONTURE, PATRICIA A. 2004: The right of inclusion. Aboriginal rights and/or Aboriginal women? – K. WILKINS (doaim.), *Advancing Aboriginal claims. Visions, strategies, directions* s. 39–66. Saskatoon: Purich.
- MOSS, WENDY 1990: Indigenous Self-Government in Canada and Sexual Equality Under the Indian Act: Resolving Conflicts between Collective and Individual Rights. – *Queen's Law Journal* 15 s. 279–305.
- NAHANE, THERESA 1997: Indian Women, Sex Equality and the Charter. – C. ANDREW – S. RODGERS (doaim.), *Women and the Canadian State* s. 89–103. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- NAPOLEON, VAL 2005: Aboriginal self-determination: Individual and collective selves. – *Atlantis* 29 s. 31–46.
- NICKUL, KARL 1970: *Saamelaišet kansana ja kansalaisina*. Helsinki: SKS.
- PAINE, ROBERT 1982: *Dam a River, Damn a People?* Copenhagen: International Working Group on Indigenous Affairs.
- PALTO, KIRSTI 1989: *Guovtteoaivvat nisu*. Oheejohka: Gielas.
- 1998: One Cannot Leave One's Soul by a Tree Trunk. – E. HELANDER – K. KAILO (doaim.), *No Beginning, No End. The Sami Speak Up* s. 23–42. Edmonton: Canadian Circumpolar Institute / Nordic Sami Institute.
- PARMANN, GEORG 1980: *Kampen om Alta – en trussel mot vårt demokrati?* Oslo: Dreyer.
- PEDERSEN, STEINAR 1999: Fimmárkku cananoamasteapmi ja kolonijalisma. – O. H. MAGGA (doaim.), *Sámi dieđalaš áigečála* 1/1999 s. 66–71.
- PETERSON, V. SPIKE 1990: Whose rights? A critique of the 'givens' in human rights discourse. – *Alternatives* 15 s. 303–344.
- POIKAJARVI, ULLA 1996: Árbevirolaš nissoñgovva. Review of «Guovtteoaivvat nisu», vol. 3/4. – *Gába* 20.
- POPPEL et al. 2007 = POPPEL, BIRGER – KRUSE, JACK – DUHAIME, GÉRARD – ABRUYUTINA, LARISSA 2007: *Survey of Living Conditions in the Arctic: Results Anchorage*. Institute of Social and Economic Research, University of Alaska Anchorage.
- PRICE, LISA S. 2005: *Feminist frameworks: Building theory on violence against women*. Winnipeg: Fernwood.
- PULK, ÅSE 2005a: Ártegis guottut hirbmáhuhtet. – *Min Aigi*, 24.6. s. 6–7.
- 2005b: Boasttut bajásgašán nieiddaid. – *Min Aigi*, 24.6. s. 6–7.
- 2005c: Leat gillán internáhtas – dál ožžot buhtadusa stáhtas. – *Min Aigi*, 22.6. s. 6.
- RAZACK, SHERENE 2002: Gendered racial violence and spatialized justice: The murder of Pamela George. – S. RAZACK (doaim.), *Race, space, and the law. Unmapping a White settler society* s. 121–156. Toronto: Between the Lines.
- 2003: A Violent Culture Or Culturalised Violence? Feminist Narratives of Sexual Violence Against South Asian Women. – *Studies in Practical Philosophy* 3 s. 80–104.
- 2004: Imperilled Muslim women, dangerous Muslim men and civilised Europeans: Legal and social responses to forced marriages. – *Feminist Legal Studies* 12 s. 129–174.
- RAZACK, SHERENE H. 1998: *Looking White People in the Eye. Gender, Race,*

- and Culture in Courtrooms and Classrooms*. Toronto: University of Toronto Press.
- RUBIN, GAYLE 1975: The Traffic in Women: Notes on the 'Political Economy' of Sex. – R. R. REITER (doaim.), *Toward an Anthropology of Women* s. 157–210. New York: Monthly Review Press.
- SANDERS, ED 1980: Urbefolkningens rettigheter og Alta–Kautokeino-utbyggingen. – T. THUEN (doaim.), *Samene – urbefolkning og minoritet* s. 175–186. Tromsø: Universitetsforlaget.
- SMITH, ANDREA 2005: Native American Feminism, Sovereignty, and Social Change. – *Feminist Studies* 31 s. 116–132.
- SMITH, LINDA TUHIWAI 1999: *Decolonizing Methodologies. Research and Indigenous Peoples*. London: Zed Books.
- SOLEM, ERIK 1970: *Lappiske rettstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- STORDAHL, VIGDIS 2001: The Sami Parliament in Norway: Limited access for women? – (doaim.), *Taking wing conference report* s. 129–134. Helsinki: Ministry of Social Affairs and Health.
- 2003: Sametinget – kvinner begrenset adgang? Refleksjoner over debatten om kvinnerrepresentasjonen på Sametinget. – B. BJERKLI – P. SELLE (doaim.), *Samer, makt og demokrati: Sametinget og den nye samiske offentligheten* s. 219–245. Oslo: Gyldendal.
- SAMI INSTITUUTTA 1979: *Boazosámi emiidit bargodilálašvuođat / Flytsamekinnens arbeidsituasjon / Poronhoitossaamelaisnaisen työtilanteesta*. – E. R. SARA (doaim.), Diedut 4/1979. [Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta].
- SARA, MARET 2003: Mann og kvinne like viktig. FN kvinnekonvensjon inn i Reindriftsloven. vol. 2. *Reindriftnytt/Boazodoallo-oddasat* s. 52–55.
- SARA, MARET (doaim.) 2002: *Boazodoalloeláhusa nissonpolitihkalaš seminára*. Romsa: Boazodoallohállddahus.
- 2003: *Boazodoalloeláhusa nissonpolitihkalaš seminára. Seminarom kvinnepolitiikk i reindriftneringen*. Raporta/Rapport. 10.12.2002. Romsa/Tromsø. Alta: Boazodoallohállddahus.
- UTSI, ELLE MERETE 2005: Dievddut bargoahtán. – *Min Áigi*, 14.12. s. 9.
- 2006a: Bearehaga rinččistit. – *Min Áigi*, 29.3. s. 5.
- 2006b: Dásseárvu maid sivvan rohčosemüde. – *Min Áigi*, 3.3. s. 6–7.
- 2006c: Gudat sex-váidin Guovdageainnus. – *Min Áigi*, 22.3. s. 7.
- UTSI, JOSEF ISAK 2005a: Nissonolbmot dahkkojtt bogostahkan. – *Min Áigi*, 19.9. s. 4.
- 2005b: NBR stivrras ii gávdno dásseárvu. – *Min Áigi*, 29.12. s. 4–5.
- VALKEAPÄÄ, NILS-ASLAK 1998: I Have No Beginning, No End. – E. HELANDER – K. KAILO (doaim.), *No Beginning, No End. The Sami Speak Up* s. 87–98. Edmonton: Canadian Circumpolar Institute / Nordic Sami Institute.
- YOUNGS, GILLIAN 2003: Private pain/public peace: Women's rights as human rights and Amnesty International's report on violence against women. – *Signs* 28 s. 1209–1229.
- ÅS, BERIT 2004: Master suppression techniques Kilden, Information Center for Gender Research. – <http://kilden.forskningstradet.no/c16881/artikkel/vis.html?tid=35123> (2.11. 2006).

The autonomy of Sami women, tradition and forms of violence

In indigenous communities worldwide, patriarchal ways of thinking and laws have changed traditional gender roles in many ways. Patriarchal thinking has often first made inroads to indigenous communities by means of Christianity. This article considers some of these changes in relation to Sami women in the context of individual and collective autonomy. More specifically, the article critically examines the notion of tradition, especially the ways in which it is employed to the roles and expectations of indigenous women to sometimes consciously limit women's societal and political participation. As an example, the article discusses Sami women's political participation in some contemporary Sami bodies such as the Norwegian Sami Parliament and argues that "tradition" can become an effective form of symbolic violence while patriarchal political discourses and practices can represent a form of structural violence.

Another context where the notion of tradition is employed to often dismiss indigenous women's concerns is violence against women and sexual violence, largely a taboo in contemporary Sami society. Particularly due to Christianity, the sexuality of women has been a major taboo in Sami society. Because of the shame surrounding sexual violence and the tendency to blame women, incidences of rape and sexual harassment have largely remained unreported. The article considers the recent incidents of sexual

abuse of Sami girls and some of the public responses and reactions to them, some of which seek to explain them through Sami traditions and traditional upbringing. The article contextualizes violence in indigenous communities as a part of larger legacy of colonialism that, to a large extent, remains unexamined in Sami society. The article concludes with a brief discussion on equality, power and empowerment and points out possible directions for future research in this area.

Rauna Kuokkanen
University of Toronto
Department of Political Science / Aboriginal Studies
rauna.kuokkanen@utoronto.ca